

/ І. Білас. – К.: Либідь – Військо України, 1994. – Кн. 1. – 432 с.

**Дмитрий Байкенич**

**УКРАИНСКИЕ ПЕРЕСЕЛЕНЦЫ ИЗ ПОЛЬШИ НА ТЕРРИТОРИИ СССР В 1944–1946 ГГ.  
ИСТОРИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ**

*В статье рассмотрена география расселения украинских переселенцев из Польши на территории СССР в 1944–1946 гг. Особое внимание автор уделяет причинам географо-статистического планирования и регионам расселения прибывших.*

*Ключевые слова: украинские переселенцы, Польша, историко-географический аспект, расселение, СССР.*

**Dmytro Baykenich**

**UKRAINIAN MIGRANTS FROM POLAND ON THE TERRITORY OF THE USSR IN 1944–1946  
YEARS: HISTORICAL-GEOGRAPHIC ASPECT**

*The geography of the settling Ukrainian migrants from Poland on the territory of USSR in 1944–1946 years were examined in the article. The main attention author spare for the reasons of the geography statistical planning of settling.*

*Key words: Ukrainian migrants, Poland, historical-geography aspects, of the settling, are settling, USSR.*

**УДК 9 [314.745.25(477)]**

**Юлія Боднарчук**

**МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ УКРАЇНЦІВ, ДЕПОРТОВАНИХ З ТЕРИТОРІЇ ПОЛЬЩІ У  
1944–1946 РР.**

*У статті зроблено спробу ретроспективи міграційних процесів депортованих українців. Встановлено причини, хід та тривалість реверсного переселення населення у 1944–1946 рр..*

*Ключові слова: міграційні процеси, українці, депортація, Польща, 1944–1946 рр.*

Трагедія українців у Польщі, що відбулася у середині ХХ ст. відкрилася людству лише на початку 90-х рр. ХХ ст.. Її тлумачення має широку амплітуду поглядів, що здебільшого залежить від національності опонентів. Різнобока інтерпретація вимагає глибокого дослідження, вагомих аргументів для забезпечення тієї чи іншої точки зору. Саме тому питання примусового переселення українців з Польщі у 1944–1946 рр. є актуальним і на сьогодні.

Із огляду на викладене завдання цієї статті – встановити на основі архівних документів причини, хід та тривалість міграційних процесів у середовищі депортованих українців.

Депортоване зі Закерзоння населення, котре розселили в областях УРСР є об'єктом цієї статті.

Предмет статті – сукупність соціально-економічних умов, що спонукали до зворотного переселення депортованих.

Запропонована робота розкриває складову об'ємного суспільно-політичного процесу: депортації українського населення з території Закерзоння у 1944–1946 рр., що стало об'єктом аналізу з боку багатьох науковців. Беззаперечними лідерами у дослідженні окресленої проблеми залишаються дослідники О. Буцко [8], В. Кіцак [17], та багато інших істориків, які здійснили аналітичну ретроспективу історичного розвитку української спільноти на Лемківщині, Холмщині, Підляшші та Надсянні у середині ХХ ст.

На підставі угоди між Польським комітетом національного визволення (ПКНВ) та урядом УРСР з території колишньої Другої Речі Посполитої розпочалася евакуація корінного населення з етнічних українських теренів. Унаслідок хибно складеного плану розселення, коли враховували потребу в працездатному населенні південних та східних областей УРСР, незважаючи на відсутність житла для їх розміщення, – розпочалася зворотна міграція переселенців. Масова міграція змінила хід депортації, вплинула на соціально-економічний розвиток областей в УРСР, де вони замешкали. Основною метою міграції було прагнення повернутися на попереднє місце проживання або знайти придатне для життя помешкання, сприятливий клімат і звичні умови господарювання.

Формально переселенцям надавали право вибору для розташування у 17 областях УРСР, окрім 50-ти кілометрової прикордонної смуги, що пролягала вздовж Львівської, Волинської, Станіславівської (Івано-Франківська) і Тернопільської областей [1, арк. 43–44]. Питання вибору області розселення, відповідно до змісту угоди, мало принципове значення, оскільки у ній наголошувалося на добровільності при прийнятті рішення про переселення, а отже, й вільному виборі місця проживання. Причини, за яких українці з Польщі потрапляли у східні та південні області УРСР, по суті, спровокували представники з питань евакуації, котрі вели відверто неправдиву агітацію щодо умов праці в колгоспному господарстві, сприятливого клімату, особливих умов проживання СРСР, а виявилось, що розподіл здійснювали відповідно до "спущеного зверху" плану або кількості наданого залізничного транспорту.

Саме явище – укладання плану обмежувало добровільний вибір. Принципом "добровільності" під час переселення нехтували, коли застосовували відверту депортацію за допомогою військових загонів та зброї, також і при розселенні переселенців, коли до вересня 1945 р. згідно з планом перевозили у східні, а з вересня – тільки у західні області УРСР. У наступному це призвело до масових втеч із примусово обраних областей розміщення.

Переселенці, котрих розмістили у східних та південних областях, на власному досвіді пізнавали різницю соціально-економічних умов радянського колгоспного ладу та одноосібного господарювання на основі приватної власності. Зокрема, перевірка стану житлово-побутового влаштування депортованих з боку відповідальних представників виконавчих органів на обласному та республіканському рівнях виявила низку негативних явищ. Так, у звіті від 5 вересня 1946 р. про заходи, що Запорізький КП(б)У й обласний виконком впровадили для повного господарського влаштування родин переселенців, упродовж 7 листопада 1944 – червня 1945 рр. була подана інформація, при аналізі якої встановили, що більшість родин не мали елементарних умов існування і, як наслідок, ці люди змушені були залишати межі області [2, арк. 6–10].

Незадовільні житлово-побутові умови стали основною причиною виїзду депортованих, що спостерігалось в усіх областях східної та південної України. Міністерство державної безпеки СРСР повідомляло про важкий матеріальний та житлово-побутовий стан українських переселенців, які прибули з Польщі, зафіксовані у Кіровоградській, Полтавській, Одеській областях [3, арк. 96–99].

Згідно з постановами уряду, для переселенців, уповноважені представники місцевої влади були зобов'язані з метою будівництва житла виділяти будівельні матеріали. Незважаючи на це, заходи, запланований республіканським урядом, залишалися невиконаними. Про це свідчили дані проведених перевірок у Новгородському районі Кіровоградської області, Великотокмацькому районі Запорізької області. Депортованих зобов'язали самостійно будувати собі житло, але цих робіт так і не розпочали, оскільки районні організації не допомогли у придбанні будівельних матеріалів [3, арк. 96–99]. Ці матеріали, як і зрештою, інші товари у післявоєнний час для сільських мешканців були надзвичайним дефіцитом. А спорудити будинок самотужки у безлісних степах мешканці Карпат не мали змоги.

Таким чином, як свідчили матеріали спецперевірок, основною причиною переїзду переселенців були незадовільні умови їх господарського облаштування і недостатня допомога при будівництві. Адже серед прибулих у 1945 р. переселенців забезпечених будинками у Кіровоградській області було лише 10,5 %, Ворошиловградській – 13,2 %, Дніпропетровській – 25,6 % і т. д. [4, арк. 277].

Матеріальні проблеми спричиняли відчуття соціальної неповноцінності, що руйнувало передумови соціальної адаптації. Так, примусово переселені відчували гостру потребу в одязі та взутті. Внаслідок цього школярі не відвідували шкіл, а дорослі не виходили на роботу. Зокрема, у районах Ворошиловоградської області до школи не ходили більше 36 дітей переселенців, у Балтському і Біляївському районах Одеської області таких дітей було зареєстровано 87. Перевіркою п'яти сільрад Устинівського району Кіровоградської області встановили, що з 630 працездатних переселенців у колгоспах працювали тільки 37 осіб [3, арк. 96–99]. Цей факт дискредитував мету, задля котрої депортованих перевозили як трудові резерви для колгоспів у східні й південні області. Крім того, на тлі загальнообов'язкової колгоспної системи лише 37 сімей мали офіційне джерело прибутків, решта була позбавлена засобів до існування.

Переселенці були змушені використовувати і споживати лише те, що вдалося привезти з Польщі, чого вистачало ненадовго, а придбати будь-які речі чи продукти харчування у післявоєнний час, в умовах карткової системи у містах і повної відсутності товарів на селі, було неможливо. Навіть отримавши гарантовану угодою позичку 5 тис. карбованців (крб.) на господарство, могли купити небагато. Для прикладу у Харкові, Ворошиловграді, Полтаві ціни на продукти споживання коливалися в таких межах: борошно житнє за кілограм – від 42 до 90 крб., борошно пшеничне – від

56 до 115 крб., картопля – від 9 до 60 крб., м'ясо було "продуктом розкоші", ціни на нього коливалися від 500 крб. до 950 крб. за кілограм [5, арк. 22].

Зазначені обставини створили несприятливі умови для адаптаційного періоду депортованих. Залишалося невизначеним джерело прибутку переселенців, що негативно позначилося на життєспроможності таких родин. Долею переселенців фактично ніхто не опікувався, у більшості областей навіть не проводився їх облік, не було контролю за розселенням і благоустроєм. Природно, що у більшості листів, відправлених за кордон, переселенці висловлювали незадоволення своїм становищем [3, арк. 96–99]. У багатьох заявах переселенці бажали повернутися у Польщу. Так, лише від початку переселення до 20 серпня 1945 р. від них в управління з евакуації при РНК УРСР надійшло 295 заяв від 2905 родин. "Закерзонці" хотіли переселитись у західні області УРСР, Білоруську РСР або ж повернутися до Польщі [6, арк. 5–6].

Унаслідок важких матеріально-побутових умов багато переселенців, зібравши рештки майна, у відчаї залишали східні та південні регіони України і переїжджали у західні області – поближче до кордону, щоб при першій нагоді повернутися до Польщі на попереднє місце проживання.

Уряд, прагнучи надати міграційному процесові видимості керованого, видавав постанови та розпорядження, якими прагнув повернути стихійний рух у кероване русло. У зв'язку з цим РНК УРСР і ЦК КП(б)У зобов'язували виконками обласних рад і обкоми КП(б)У вжити дієвих заходів щодо припинення самовільних переїздів господарств переселенців у інші райони чи області. Категорично наказували затримувати та повертати на попереднє місце поселення усі родини переселенців, які самовільно переїжджали в інші області. А також, у характерному для тоталітарного режиму стилі, вказували на необхідність "повести рішучу боротьбу з ворожим і куркульським елементом, розвінчуючи їх антирадянську дію серед широких мас переселенців" [7, арк. 211–214]. Окрім того, враховуючи наявність значної кількості вільних місць у західних областях УРСР, дозволили переїзд окремим сім'ям евакуйованого з Польщі українського населення у кількості 10 тис. осіб понад затверджений план [6, арк. 5–6].

Для припинення самовільних виїздів депортованих, ЦК КП(б)У і РНК УРСР 3 жовтня 1945 р. прийняли постанову "Про невідкладні заходи у господарчому влаштуванні українського населення і роботу серед нього", що мала на меті припинити розвиток причин, що спонукали до реверсної міграції. Наказ Наркомату внутрішніх справ УРСР від 5 жовтня 1945 р. "Про припинення самовільних переїздів евакуйованого з Польщі українського населення" скеровувалася на створення перепон силовими методами для запобігання зворотного переселення, котре невпинно збільшувалося [8, с. 135].

Незважаючи на це, з районів Запорізької області упродовж кінця 1945 – 15 липня 1946 рр. виїхали у західні області України 1700 родин переселенців, Миколаївської – 1500, Кіровоградської – 1160 і т. д. Влада залишалася безсилою у протидії міграційним процесам, тому була змушена проявляти лояльність. РНК УРСР і ЦК КП(б)У 30 березня 1946 р. видали офіційний дозвіл усім переселенцям, які приїхали в область до 1 квітня 1946 р., залишитися для наступного розміщення та проживання, а ті, котрі прибули після зазначеної дати, мали повертатися назад [9, арк. 142].

Унаслідок цього, в деяких західних областях реєстрували скупчення значної кількості переселенців. Наприклад, у Рівненській області самовільно оселилися 1735 сімей. На Тернопільщині таких виявили 2269 родин [10, арк. 2]. Таким чином, управління у справах евакуації не зуміло вчасно проаналізувати і з'ясувати причини, що спричинили масову втечу переселенців з південних та східних областей і, відповідно, застосувати адекватні заходи, щоб їх рух зі сходу на захід не став масовим і стихійним. Унаслідок згаданих подій із 100307 родин, які врахувало управління з евакуації, у західних областях УРСР оселилися 92797 сімей, а до 1948 р. їх кількість збільшилася до 98314 родин (408903 осіб) [11, арк. 20]. Як свідчать дані Міністерства внутрішніх справ, у Дніпропетровській області станом на 15 травня 1947 р. з 5637 родин переселенців залишилося 903, у Сталінській області з розселених у 1945 р. 3044 сімей – 1117, у Кіровоградській із 2812 – 444 [12, с. 345–346].

Провал кампанії щодо переселення українців із Польщі на схід УРСР був очевидним. Республіканському керівництву залишалося тільки констатувати зрив "евакуації" та шукати винних. Незабаром уряд відзначав, що "внаслідок несвоєчасно прийнятих заходів щодо господарського влаштування евакуйованих із Польщі українців, неухважного до них ставлення з боку окремих керівників районів і колгоспів, недостатньої масово роз'яснювальної роботи, а також відсутності боротьби з ворожими і куркульськими елементами, які розповсюджують провокаційні чутки, спрямовані на дискредитацію колгоспного ладу, в Миколаївській, Херсонській, Запорізькій, Дніпропетровській, Одеській областях присутні випадки самовільного переїзду окремих груп евакуйованих господарств у західні й інші області УРСР" [7, арк. 211–214].

Пошуки винних серед політично дезорієнтованих осіб не примусили довго чекати. Так, переселенці І. Дзядов, І. Главач, П. Коник, які у травні 1945 р. прибули у Рівненський район

Ворошиловградської області, були звинувачені у тому, що "робили спробу створити з числа переселенців антирадянську групу з метою нелегального їх повернення в Польщу". За аналогічним звинуваченням був затриманий у західних областях переселенець М. Громчевський, якого засудили до 20 років каторжних робіт [3, арк. 96–99].

Пошук ворогів був характерним для радянської влади, але малоефективним засобом зупинки мігрантів. Тому, враховуючи значну кількість вільних місць у західних областях УРСР і наполегливі клопотання переселенців щодо повернення їх у Польщу, управління з евакуації запропонувало окремим родинам переселенців переїхати зі східних у західні області УРСР понад затверджений план. Це клопотання задовольнили у постанові РНК УРСР і ЦК КП(б)У від 15 вересня 1945 р. Відповідно до неї у західних областях УРСР дозволили додатково розселити 15 446 родин українців, "евакуйованих" із території Польщі та попередньо розселених на сході УРСР [13, с. 11].

Згідно з архівними даними, серед реверсних мігрантів найбільшу кількість становили представники лемківської етнографічної групи. Поряд із поясненням представників радянської влади щодо передумов повернення, мігранти наводили дещо інші причини цього явища. Найвагоміші серед них – посуха, неврожай і голод; на це вказали 41,1 % мігрантів, про що влада не згадала жодного разу. Наступними були неналежні житлові умови – 27,5 %, несприятливі кліматичні умови і хвороби, пов'язані з ними – 24,3 %, до родичів доїжджали 7,1 %, і лише 0,5 % визнали за причину переїзду небажання працювати у колгоспах [14].

Найнесприятливішим явищем став голод 1946–1947 рр. Зрозуміло, що він уразив найперше новоприбулих поселенців, які внаслідок посухи і втрати врожаю, високих цін на продукти харчування, а подекуди цілковитої їх відсутності були нездатні прогодувати родини. Голод і неналежні житлові умови були, безумовно, вагомим аргументом для зворотного переселення на захід, але значно гірше депортовані переносили голод у поєднанні з незвичними кліматичними умовами та пов'язаними з ним хворобами, що й стало причиною для переселення основної частини лемківської етнографічної групи [15, с. 22]. Отже, потрібно визнати, що наймасовішим реверсний міграційний рух розпочався наприкінці 1945 р. і тривав до 1947 р.

Проте як стверджують дослідники, у зв'язку зі вжитими заходами, на початку 1946 р. кількість самовільних виїздів дещо зменшилася [8, с. 137]. З цим не можна погодитись із огляду на кількість мігрантів, які прибували у цей час, зокрема, на Тернопілля.

Загалом, встановити кількісну динаміку реверсної міграції остаточно неможливо. Лише спогади очевидця тих подій дають уявлення про масовість означеного процесу. Так, редактор Всеслов'янського комітету Н. Філатов, перебуваючи на Тернопільщині, зауважив, що "лише за два дні зустрів на дорогах 14 сімей лемків, які їхали самоплином "на захід" до родини" [12, с. 331]. На Тернопільщину прибували щоденно 10–15 родин.

Контроль на дорогах, арешти валок возів із мігруючими переселенцями, посилювались під час голоду 1946–1947 рр. Їх повертали на місця попереднього розселення, а вони знову вирушали на захід, у бік втраченої батьківщини. У господарсько-побутовому облаштуванні вони здебільшого були повністю залежними від представників місцевої влади, котрі часто проявляли байдужість, неспроможність, а інколи й корисливість у вирішенні життєво важливих питань. Залишеним непризволяще депортованим доводилося самотужки шукати місце для поселення. Але знайти хоч якесь житло у переповненій такими ж переселенцями Західній Україні наприкінці травня 1946 р. було важко. Для постійного контролю за господарсько-побутовим облаштуванням переселенців, райради й райкоми за кожним населеним пунктом, де вони мешкали, закріплювали відповідальних радянських і партійних працівників. Проте дієвої допомоги від влади вони не отримували. Така ситуація провокувала до зворотної міграції далі на захід.

Реверсна міграція тривала латентно впродовж усього періоду розселення переселенців у західноукраїнських областях. Встановити зі звітних документів точну кількість прибулих і вибулих переселенців неможливо, лише у повідомленнях голів облвиконкомів західних областей зафіксована така тенденція. Зокрема, 11 червня 1946 р. секретар Львівського обкому КП(б)У І. Грушецький повідомляв секретаря ЦК КП(б)У Д. Коротченка про вплив колгоспників зі східних областей УРСР, зазначаючи, що "...за останній час в райони області неорганізовано зі східних областей УРСР і Тернопільської області зокрема прибувають переселенці. Так, у 1946 р. в область прибули зі Запорізької, Дніпропетровської, Херсонської, Одеської, Ворошиловградської областей 946 господарств (3602 особи) і близько 200 сімей із Тернопільської області" [16; с. 494–496]. Голова Дрогобицького облвиконкому скерував у Тернопільський облвиконком аналогічну телеграму з вимогою припинити потік переселенців, які масово йшли з Тернопільської області, створюючи собі й обласному керівництву проблеми [17, арк. 105 зв.].

Надзвичайно сильно ця тенденція проявилася від червня 1946 р. – після припинення прибуття депортованих. Якщо упродовж червня-серпня після припинення розселення, згідно з даними,

офіційними даними спостерігаємо деяке збільшення кількості переселенців, що пояснюється затримкою у підрахунках кількості прибулих, то після серпня кількісна динаміка повільно спадала.

Регресія у кількісній динаміці переселенців спричинена перенасиченістю західноукраїнських областей прибулими з Польщі і постійно мігруючими зі східних областей УРСР переселенцями. Якщо причини, котрі спонукали депортованих на подальшу міграцію із західних областей, були подібними до тих, які постали перед переселенцями східного та південного регіонів, то відрізняло їх те, що із західних йшли не в іншу область у пошуках житла чи родичів, а з метою потрапити в Польщу на попереднє місце проживання.

Бажання максимально наблизитися до районів свого попереднього помешкання штовхало депортованих українців заселяти заборонену 50-ти кілометрову прикордонну смугу в надії перетнути кордон. У листі міністра внутрішніх справ УРСР Т. Строкача секретареві ЦК КП(б)У Л. Кагановичу про спроби українських переселенців нелегальним шляхом повернутися до Польщі зафіксовано, що "...основною причиною рееміграційних настроїв є незабезпеченість їх в місцях розселення, слабка масово-роз'яснювальна робота і провокаційні намови, що переселенці безперешкодно можуть повернутися до Польщі" [12, арк. 344].

Підтвердженням цього були окремі витяги з показів затриманих, які попередньо розселились у Тернопільській області. Так, переселенець М. Бугер засвідчив, що він "...повертався в Польщу з тієї причини, що внаслідок поганого врожаю 1946 р. був не в змозі прокормити сім'ю із 7 осіб", а на звернення до сільради допомогти йому – отримав відмову. Переселенець М. Мудрий із аналогічних причин за порадою представника районної влади разом із іншими переселенцями виїхав з села Остап'є Скалатського району [12, с. 345].

Здебільшого з відома представників місцевої влади переселенці залишали місця розселення і поверталися на попереднє місце проживання. Значна частина депортованих мала довідки різноманітних радянських органів: "Заготзерно", відділень держбанку, райфінвідділу й інших установ про те, що вони боргів не мають, землею та житлом – не забезпечені. У листі секретареві ЦК КП(б)У Л. Кагановичу про намагання переселених українців повернутися до Польщі, міністр внутрішніх справ СРСР С. Круглов зазначив, що "...лише за період від 29 квітня до 11 травня 1947 р. прикордонні частини Українського округу затримали 155 родин (666 осіб), які нелегально прагнули повернутися на територію Польщі, з них 526 осіб були з Тернопільської області" [12, с. 342].

Усі затримані на дізнанні засвідчили, що після евакуації з Польщі їх розселили у Тернопільській та інших областях, але внаслідок важкого матеріального становища та відсутності у них житла в містах розселення вирішили самовільно повернутися на попередні місця проживання в Польщу. Прикордонні війська МВС Українського округу упродовж березня-травня 1947 р. лише на одній ділянці округу затримали 271 сім'ю (1044 особи). Вони пересувались у напрямку кордону групами по 5–8 возів із загальною кількістю від 30 до 50 осіб шосейними та польовими дорогами, а також окремими сім'ями, по 2–3 особи залізницею [12, с. 346]. Затриманих, зазвичай, повертали на попереднє місце проживання.

Таким чином, під час депортації українців із Польщі на території УРСР сформувався потужний реверсний потік, котрий змінив хід переселення, виявив на тлі загальної неспроможності радянського уряду для переселенців задекларовані в угоді умови, хибність дій щодо примусового їх виселення та розселення. Як наслідок у середовищі переселенців ширився процес міграції. Вже від середини 1945 р. чітко окреслився західний вектор напрямку цього процесу.

Основними причинами реверсного переселення зі східних і південних областей були голод, відсутність житлово-побутових умов та незвичні природно-кліматичні умови. Ці обставини штовхали депортованих на переселення здебільшого у західні області УРСР. Для західноукраїнських областей цей процес став ще одним напрямком формування спільноти переселенців. Переселенці із заходу УРСР прагнули повернутися на місця попереднього проживання в Польщу, або заселяти заборонену для проживання 50-ти кілометрову прикордонну смугу.

Міграція серед переселенців тривала упродовж 1945–1947 рр., коли був остаточно закритий кордон з Польщею на вимогу польської сторони. У межах УРСР масова зміна місць проживання продовжувалася до 1948 р., позаяк заходи влади не призводили до бажаного результату.

#### *Список використаних джерел*

1. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 4959. – Оп. 1. – Спр. 42. – 89 арк.
2. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 1. – Спр. 25. – 10 арк.
3. Там само. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 2606. – 279 арк.
4. Там само. – Ф. 2. – Оп. 7. – Спр. 3816. – 402 арк.
5. Там само. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 39. – 22 арк.
6. Там само. – Ф. 4626. – Оп. 1. – Спр. 10. – 53 арк.
7. Там само. – Ф. 2. – Оп. 7. – Спр. 2627. – 268 арк.
8. Буцко О. Украина-Польша: миграционные процессы 40-х годов. [Редкол. С. В. Кульчицкий, О. И. Ганжа, Л. И. Гуржий и др.] / Ольга Буцко – К.: Институт истории Украины НАН Украины, 1997. – 274 с.
9. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр.

2605. – 290 арк. 10. Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО). – Ф. р-1833. – Оп. 4. – Спр. 83. – 4 арк. 11. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 1. – Спр. 38. – 61 арк. 12. Сергійчук В. Трагедія українців Польщі / Володимир Сергійчук. – Тернопіль: книжково-журнальне видавництво "Тернопіль", 1997. – 439 с. 13. Боднарчук Ю. Житлово-побутові умови розселення на Тернопіллі депортованого з території Польщі українського населення у 1944–1946 роках / Боднарчук Юлія // Формування економічних відносин в умовах становлення ринку. Збірник наукових праць ТДЕУ: Випуск 9. – Тернопіль, 2005. – С. 364–376. 14. ДАТО. – Ф. 2781. – Оп. 1. – Спр. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14. 15. Кубійович В. Українці в Генеральній губернії (1939–1941): Історія українського Центрального Комітету / Володимир Кубійович. – Чикаго: Видавництво Миколи Денисюка, 1975. – 664 с. 16. Сергійчук В. Депортація поляків з України. Невідомі документи про насильницьке переселення більшовицькою владою польського населення з УРСР в Польщу в 1944–1946 роках. / Володимир Сергійчук. – Київ: Видання Української Видавничої Спілки, 1999. – 192 с. 17. ДАТО. – Ф. п-1. – Оп. 1. – Спр. 711. – 128 арк. 17. Кіцак В. Депортовані з Польщі українці: результати першого етапу входження в соціум та економічного пристосування у 1944–1947 рр. / Володимир Кіцак // Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість / Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Вип. 2: Депортації 1944–1951. – Львів, 2007. – С. 90–103.

**Юлія Боднарчук**

#### МИГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В СРЕДЕ УКРАИНЦЕВ, ДЕПОРТИРОВАННЫХ С ТЕРРИТОРИИ ПОЛЬШИ

*В статье сделана попытка ретроспективы миграционных процессов депортированных украинцев. Установлены причины, ход и продолжительность реверсного переселения.*

*Ключевые слова: депортація українців, реверсна міграція, жилищно-бытовые условия.*

**Julia Bodnarchuk**

#### MIGRATION PROCESSES AMONG UKRAINIAN DEPORTEES FROM POLAND

*An attempt retrospective migration Ukrainian deportees. The causes, course and duration of the reverse migration*

*Key words: deportation of ukrainian, reverse migration, living conditions*

**УДК 94(477)**

**Павло Коріненко, Володимир Старка**

#### СХІДНОГАЛИЦЬКИЙ ВЕКТОР ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ПОЛЬЩІ У 1920-І РОКИ

*У статті аналізується східногалицький вектор внутрішньої політики Польської держави у 1920-і роки, розкриваються її цілі і засоби реалізації, а також неухильне зростання спротиву колонізаційній політиці польської влади з боку українців.*

*Ключові слова: Східна Галичина, Польща, міжвоєнний період, внутрішня політика, селянство.*

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що одним з важливих питань становлення незалежної II Речі Посполитої міжвоєнного періоду є внутрішня політика польських урядів, скерована на посилення держави у всіх сферах соціально-економічного життя. Важливим у цьому контексті є дослідження механізму здійснення внутрішньої політики в Східній Галичині, скерованої на посилення так званого "стану польської присутності".

Польська держава у 1920 роки була унітарною республікою. У цілому поляки в ній становили більшість населення. На їх долю припадало більш як 2/3 виробництва валового внутрішнього продукту. Разом з тим на окремих територіях Польської держави спостерігалась нерівномірність проживання різних національних меншин. У Східній Галичині що складала 1/3 території Польщі, українців було 5,5 млн, а поляків – 2,2 млн осіб. До того ж абсолютна більшість із них були селянами. Відповідно у польських і українських селян були свої економічні інтереси.

Соціальне становище українських селян, в умовах відсутності власної держави було таким, що вони не могли розраховувати на справедливий і надійний захист з боку Польської держави. Політичне становище також було досить специфічним. Українці опинились в складі Польської держави не за умовами свого вибору, договору. Їх туди "завели" тодішні керманичі країн Західної Європи.